

СТРАЖИЛОВО

Власник и уредник

ЈОВАН ГРЧИЋ

У Новом Саду, 7 марта 1893.

ПЕСНИШТВО

МОЈОЈ МАЛОЈ

Славуј куца на прозорцу:
„Чујеш, мала! Чујеш, сунце —
Прерано сам можда дошо;
Видим евежне још врхунце,
Пак ћу јадан погинути,
Ако не ћеш да ме примиш
У рај топли срца свога
Пре сунашца прољетнога!“

Чује мала, па отвара
Сва враташца срца злата.
„Ево, уђи у светиште,
Куд прољеће сја из врата!
Ево рај ти отворени,
Како никад сниво ниси!
Уђи само, зацјевај ми,
Слади цјесмом први рај ми!“

„Хоћу, душо! Цјеваћу ти,
Како никад ниси чула,
Уздах цјеват', како јонте
Никад ниси уздахнула.
Прољеће ћу срца твога
Распрострти свјетом цјелим,
Одуваћу груде леда,
Који свјету дахнут' не да.

Топиће се силне горе,
Топиће се смрзле рјеке;
Куд погледаш, све ће гранут'
К'о животом за увјеке.
Љубица ће уздахнути,
Питаће ме стидно: — Што је?...
Не ће знати, да се јадно
Растопило срце моје“.

Г.

ТИХА НОЋ

За даљна брда сунашце јарко
Полако тоне, издише, мре...
А ведро небо звијезде ките,
Посред њих месец блеђани гре.

Поток у гори тихо жубори,
Чилих му вала блиста се сјај,
А лахор меки харлија, шуми —
Груди ми шири мирисни гај.

Сред цбуна славуј у песми поје
Осећај свети ердашца свог,
А ја га слушам, ерце ми пшва
У бајну миљу од гласа тог...

О ноћи тиха, светињо дивна,
Та тебе љубим искрено ја:
Тишина твоја јаду ми црном
Толико пута мелема да.

Гојно

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.NS

МИ, ПЕСНИЦИ

(ХЕРМАН РОЛЕТ)

Ми, песници, стари, млади,
Ми имамо дужност красну:
Опевамо цвеће, небо,
Опевамо зору јасну;

Дах ветрића, жубор врукта,
Срећу срца, удес худи,
Песмом милом, песмом звучном
Одевају наше груди.

Најтајније снове душе
Изразимо речју само;
Што већина једва слутти,
Ми то тако јасно знамо.

Што хиљаде срца мори,
Тугом мрачи живот цели,
Ми у једној само песми,
Износимо у свет бели!

С. Д. Мијалковић

НАЈВЕЋА ЉУБАВ

(Наставак)

Ако је било и сада, кад је Баја почео да говори. Један из гомиле само додаде:

„Запеваће нама сутра курнуми око главе, да ће нам уши оглухнути.“

„Вала, какви смо, и не запевали нам!“ прихвати Баја.

„Хе, брате, шта ћемо! Млађи смо на ваља слушати старијега, кад је старији...“

„Ко је старији?“ љутну се Баја. „Овај наш бандоглави командир? Ко ми је он? Дошао ту бог те пита од куд, не знамо му ни куће ни кућишта, па нас води као овце на кланицу да гинемо! А за што?“

Сви се убезекнуше и почеше се освртати да ко даље не чује, док тек Радоје не опомену полако Бају:

„Море, шта ти ту говориш? Знаш ли, ако чује...“

„Ко?“ осекну се Баја. Он?! Марим ја — нека и чује... ја говорим само што је истина. Ето, кажите ми: као шта ћемо ми овде? Јесмо ли ми то тражили?“

„Тхе...“ „Па да видиш...“ „Оно јест...“ чу се овде онде по гомили, али нико не доврши, већ на томе оста. Само би погледали то на Бају, то преко гомиле, да није који старији у близини.

„Па онда, шта су они људи тамо“ поче опет Баја и пружи руку преко шанца, „нама... мени, теби и коме од нас на жао учинили, па да се с њима овде кољемо?“

Па се онда окрену редом слушаоцима:

„Познајеш ти кога од оних тамо?“

„Ја, вала, не, као ни они мене!“ озва се један из гомиле.

„Као и ја!“ настави Баја, па се окрену другом: „А ти?“

„Бог с њима, нисам им очи видео.“

„Ни они твоје!“ опет продужи Баја. „Па и ти не?“ запита трећега.

Онај само одмахну главом и цокну језиком о пешце.

„Вала и ја ти их не познајем, далеко им лепа кућа!“ — озва се четврти и непитан.

„Да богме,“ прихвати опет Баја. „и тај до тебе не, и ни један од свију нас овде. Нити ми њима шта учинили ни они нама. И сад нас довели овде да се бијемо... Нас, шаку људи, на њих бог те пита колико! А да питаш за што! И да победимо — па шта ми добивамо од тога? Пребијене руке, ноге, изгубљену главу... а наш командир лепо у позадноости сејири и ниже звездице и ордене... Ето то је!“

„Богме, па да видиш и тако је...“ рећи ће тек један.

„И никако друкче!“ потврди Баја.

„Оно знаш можда је и тако,“ примети Радоје, „само што наш командир не зна за шалу.“

„Ти си кукавица!“ осори се Баја.

Радоје се намршти:

„Нисам ја кукавица — то памти, Бајо!“

„Па што онда презаш од онога?“ осме-

хну се Баја и махну главом правцу, камо је старешина лежао. „Плашиш га се као зец од пса. Чудно ми чудо, куршум му је — куршум ми је. Ако носи звезду на мундиру, не носи је на челу, мањ' ако му је Баја не пришије.“

И Баја је збиља мислио да ако баш и не узмогне командиру „пришити“ звезду на чело, оно ће моћи осветити му се и тим, ако поколеба своје другове те да ови, у одсудном тренутку, оставе командира његовој судбини. Знао је, да би то за командира и за његову војничку част био већи удар од смртоносног куршума, па можда и сам не би хтео да преживи такову срамоту. Мржња према старешини толико је била занела Бају, да није ни мислио на остале зле последице, а можда није био ни кадар да одмери величину и тежину наумљеног злочина. „Сад или никад!“ мислио је Баја. „Не ћеш га, бели, више метати у кочиће!“

У тај пар зачу се са предстража пуцањ. Чу се једна пушка, па две... три... настаде прасак.

Засвира узбуна.

Војници поћинаше, шчепаше пушке па сваки на своје место. Диге се урнебес. Праска је била све јача, али ипак се час по час чуо командиров глас. С првине момци се држаху јуначки, први напад био је мушки одбијен и командир је весело довикивао :

„Тако, ћетићи! Тако, јунаци!“

Али се у тај мах зачу из пушчаног дима један глас, који пројури кроз редове као стрела :

„Бежите... опкољени смо... похватаће нас као мишеве!“

То је био Бајин глас.

У стиду настаде у редовима комешање. Командир наређује да се свира палба у месту, ајак, тек један по један почеше да окрећу леђа, па по двојица, па четворица, док не поче искакање из шанца у гомилама — па беж!

Командир је у први мах храбрио поколебане редове, па задржавао, па претио и пајзад молио. Све то није ништа помагало. Чим би се командир одмакао, а оно би се издвојила гомилица па скачи из шанца...

Баја још није бегао. Он је чак ватрено

понављао командирове речи, док се овај није одмакао, па би онда прошимкао кроз редове, панувши то једном то другом другу на уво : „бежи, брате, да не гинеш лудо... сви ћемо...“

И тек кад виде да је командир остао са једном четом, која се била искупила око заставе, и својим четним старешинама, — онда и Баја уграби прилику да неопажен искочи.

У тај мах баш је командир био изишао на шанац. Видећи да је непријатељ опет почео да наступа, убрза палбу из топова, а у том му једно непријатељско тане размска леву руку, која му клону те испусти револвер. Ађутанат га силом свуче у шанац, па брзо му обвије рањену руку и напомене да ваља спасавати заставу.

Командиров глас задрхта :

„Заставу? Да спасемо заставу! Ње се не сме дотаћи непријатељска рука!“

Па онда зграби заставу из заставникове руке, пољуби је и рину у један ров, да се једва видео крај од држаља.

„Претрпајте је добро!“ заповеди.

Ађутанат хтеде нешто да каже, али командир викну :

„Без приговора!“

У стиду заповест би извршена.

„А сад на коње па за оним кукавицама! Ноћ је. Нису далеко!“ — рече командир и помоћу ађутантовом ускочи у седло.

„Заглавите топове и припалите фитиљ на муницији!“ зачу се глас тобџијеког старешине.

„Не, за живу главу!“ — викну командир. „Оставите како је. А ви, јунаци,“ окрену се осталим војницима, „пођите за нама.“

Колико је било коња, појахаше коње, а остали су ишли у позадности, држећи увек пушке па „готове“.

Месец је био зашао са свим за облаке, кад изађоше из опкона, а нико ни да би речи.

Командир је ишао напред. Рану, ма колико да га је болела, није осећао, јер је од тога бола јачи био бол у срцу. Само би напрезао гледање у напред да прозре у ноћ, која је својим црним велом притисла земљу.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Када су прешли косу, а тек из оне помрчине испред њих овде онде чује се пуцкање, и како плане пушка, виде се сенке појединих војника.

„Непријатељи!“ викну ађутанат. „Збиља смо опкољени.“

„Да то каже какав редов, не бих се чудило, господине ађутанте, али ви?“ рече љутито командир. „Зар не знате овај положај, да непријатељ може ту доћи само оданде!“ и показа главом натраг на опкопе. „А по оваковој ноћи они ће се врло добро чувати да се и макну ван опкопа...“

„Али оно су ипак војници?“ онази ађутанат несигурним гласом.

„Јесу наши — престаши!“* рече командир и зашкрипи зубима. „Знао сам ја, да они не ће бити далеко.“

„Све је изгубљено!“ — уздахну ађутанат.

„Војник не може изгубити све, јер је његово све — његова част. А војник, који изгуби част — није војник! Јесте ли разумели?“ осорну се командир.

„Разумем!“ одсалутира ађутанат.

„А ја сам војник, док је мени на раменима главе. Ја ћу оне кукавице патерати, да заставу зеленог батаљона изнесу на видело још светлију, но што је до отојич била. Мислите ви, да сам ја оне топове поклонии непријатељу? Онда ви још не познајете ко вам је старешина.“

* У редовним војскама, за време рата, дешава се по кад кад да се по некоји војник сам „онеспособи“ за ратну службу, одбијајући себи прете, да изгледа, као да је бајаги у боју „рашен“. Узрок овим жалосним појавама није увек само — кукавичлук. Један наш војни старешина причао ми је да су, за време рата, многи војници бегали из ланца, и нико није за њих знао. Кад после неког времена ето ти њих натраг и јављају се „да су дошли“. За што су били побегли? *Туга за замишљем* тако их била савладала, да нису могли одолети те су се изложили опасности да буду оглашени за војне бегунце, — само да виде своју кућу. И кад су видели све на дому, они се мирно сами враћају у команду. Други војни старешина причао ми је за овај случај. Један војник тражио је „одсуство“ на неколико дана; — кад му није било дано, он у првом судару сам одбије прете, али тако вешито, да му се није могло казати да је „престаши“. Испрате га у бојницу. По што му се рана прилично зацелила, он захте да га пуште у команду. Пуште га, али он у место у команду, запне — кући. И дошавши до своје куће, сам се убије! — У осталом, не давно потврђено је, да је за време немачко-француског рата и у самој победоносној немачкој војсци било „престаши“.

У том су већ били далеко одмакли, кад се иза облака појави месец и обасја околину. Видело се као по дану. Од непријатеља нигде ни корова, али се у дољи уочише гомилнице војника, како се понајлак упутили потоку. Неки су се ослањали о пушку, неки је упртили преко рамена, а по неки је ишао и без пушке.

Командир застаде и узе разгледати околину. У страни, на висоравњу, видела се шумица, која се спуштала према потоку на прелазима на другу страну у полукруг.

„Видите ли ону шумицу?“ окрену се командир официру, који му је био с десне стране.

„Видим.“

„С нама нек остане само један трубач а остале узмите собом на замакните што брже у ону шуму.“

Па викну за собом:

„Подајте им коње, да брже иду.“

Онда се опет окрену официру:

„Само пазите да вас не опазе оне кукавице доле. Пређите поток, и кад будете с оне стране, у згодној долини, а ви наредите трубачима, пека што јаче свирају поход, али нека трубама тако окрећу, да изгледа као да машира повећи одред војске. Тамо ћете чекати даље наредбе.“

„Разумем!“ — одсалутира официр и оде да изврши заповест.

Командир се окрену ађутанту:

„Ако ми маневар испадне за руком, онда смо за два сата на старој позицији; а ако не, онда... онда однесите команданту поруку: да је старешина зеленог батаљона учинио све што му је дужност и част налагала. А сад — напред!“

И пође полако напред. За њим су ишли остали. Сви занемели и само погледају на командира, који се сваки час освртао на шуму.

Месец је опет био зашао за облаке, када се преко потока зачуше трубе.

Командир, као електризован, ободе коња и у трку стиже до потока, око кога се војници већ били окупили. Некоји су били полегали као проици, некоји пију воду, а некоји испирају „ране“ на прстима.

Командир како стиже, подвикну:

„Зар тако, кукавице?“

Они, који су лежали, пођишаше, они, који су пили воде, усправише се, а они, који испираху „ране“, само окренуше главе, па онда наставише свој посао. Једни су откашљували, други се снебивали, а по некоји се као и испречили. Међу овима је био и Баја.

„Шта сте умукли као никакви људи?!“ викну још громкије командир.

Опет овлада тишина, док тек не изађе Баја:

„Па што се не може, господине командир, не може се; нисмо ни ми нашли главе на купусишту. Ето изгибосмо!“ —

(Свршиће се)

заврши Баја, окренувши се онима, што испираху ране. „Зар не, браћо?“

„Баш изгибосмо!“ — зачуше се два три гласа.

„Као прсташа!?“ цикну командир.

„Па дабогме прсташа, кад нас, шаку људи, изводите на касапницу да гинемо за пра' Бога. Ето нека кажу, ако није тако!“ окрете се опет Баја друговима.

„Овако је, кукумавко!“ — цикну командир и потегну револвер на Бају.

Прас!

И Баја се свали као свећа.

Манојло Ђорђевић Призренац

МРКИ ВУК

Историски роман Адама Креховљецкога

Превео с пољског Рајко

(Наставак)

Зутра дан беше ведар, пролетњи дан. Сунце се дизаше подневу зрчно, тешећи срца надом. По улицама врвеле гомиле, али мирније, него јуче, нехотице се радујући тој чудној јасности сунчаној. Пролетња топлина разгреваше срца, отвараше душе бољим осећајима.

По улицама познањским пролажаху свечане опходње с литијама и иконама. Светина се тискаше за њима, певајући химне захвалнице и побожне песме.

Посред те гомиле, на отворену месту, које је јемачно остављено из велике пажње, ступаше висок, сед старац. Снажна плећа погрбила му се од година; иђаше полахко, тешко, ослањајући се на палицу; одевен беше сиромашки, као прост човек, и ако се могло познати по држању, да није последњи.

Час по час дизаше седу главу и сивим, мутним очима разгледаше по светини, која смерно иђаше за духовницима. Беше онде највише стараца, жена и деце, дораслих људи слабо, а и што је било, изгледаху изнурени, као после тешке болести. Било је и рањених и богаља, који су се вукли за другима. Некад те некад чули се глухи јауци и плач, а онда си видео, како се крше руке и дижу к небу. Старац погледа и

магла му паде на очи; опет оборі главу на груди, па иђаше даље уморним кораком.

Беше то Прибислав Напивом од Борка, господар на Шеракову. Железне воље и истрајности беше тај човек, а неустрашене храбрости. У свима бојевима за Владислава Локтка бораше се у првим редовима и неуморан беше друг у делима тога владара, да од раскомадане и раздјелене Бољеслављеве бантине створе опет једну, јаку државу.

Беше то човек проста обичаја; војник у говору и животу тврд и искрен, а жесток у гневу и пријатељству. Због тих лепих особина миловаше га витешки краљ, а ценећи врло снагу његове мишице, као и савет, није му штедео милости ни достојанства. Прибислав је неко време обављао и част старосте великопољскога и војводе, ма да није желео узвишења и није био лаком. Након последњег боја с Крсташима дође стари Напивон у Краков, оде на замак краљу и рече:

— Стар сам, милостиви господару, време је да очи склопим... отпусти ме, краљу...

А Локтек се диже на те речи:

— Хоћеш да идеш? Куда?... Хоћеш, да ме оставиш? За што?... И ја сам стар, а у трудном телу једва срце куца... Многе ме бриге

тишите и тако сам сада, на крају живота, неси-гуран, као некада, кад сам започињао дела...

— Крстали је сломљен, — примети Приби-слав.

— А је ли на дуго? — прекине живо краљ.

Ухвати Напивона за руку, па га одведе к прозору. Оданде се, у блеску сунца на заходу, виђаху зидови замка, а иза њих далеке планине.

— Сломљен, велиш? — рече брзо у ватри. — Осим Крсташа има других, који вребају. На-прегни око, па ћеш видети шлеску границу. Шлеска све већма нагиње Јану чешком, а тај се, као на поругу, назива краљем пољским!...

— Папа је пресудио и вама признао круну! — примети опет Напивон.

— Признао, — понови краљ, — признао, али потајно; јавно није смео, јер је Јан сиан...

Зађута, а за час опет стаде беседити, по-казујући руком у даљину:

— Погледај даље! Ту ти је Мазовека за Пиљцом, неподложна, завидна, спреже с Крста-шима... онде, за Нотењом, Крсташа, на Поморју Крсташа, на Кујавама Крсташа! Куд оком скре-неш — претња; куд се мисао залети — поги-бао... Читава Великопољска, читава Шерађка и Ленчичка земља у рушевинама... А ја сам се борио толике године па немам ни сигурних гра-ница, нити знам, шта ће бити сутра!...

Малени стае витешкога краља тресао се од узрујаности. Не пушташе руке Прибислављеве, а напрегнутим, жарким погледом гледаше у да-љину, преда се, као да хоће да проникне у бу-дућност.

На западу се гомилаху облаци и заклањаху последње сунчане зраке. Мрак се брзо хваташе.

— Шта ће бити? — шанташе замишљено краљ, као да говори сам себи. — Шта ће бити... кад...?

Не доврши. Најтежа брига притиште му душу. Наједаред диже главу, проницав поглед упре у лице Прибислављево, па зашита потмулим гласом:

— Јеси л' говорио с краљевићем?

Напивон се стресе нестрпљиво.

— Нисам... — прогунђа, — нисам говорио, јер то ништа не вреди. Ја се не ћу научити ње-гову говору, а он мога не разуме. За то нисам говорио, нити ћу говорити.

Локтек пусти руку старога војника. Поглед му пређе полакко по верноме другу, па се, на-мрштен, укопа у земљу.

— Не разуме... не разуме!... понови ша-натом. — То је истина!

Прибислав не могаше зауздати речи, које му подметаше тешка туга.

— Није то војник! — плане. — Код Пло-ваца — срамота је рећи — сам видех... бе-жао је!

— Али под Кошћаном — прекине краљ, да зар обрани сина, — под Кошћаном се држао јуначки.

Прибислав зловољно заклима главом.

— Његов обичај није наш, — примети. — У том је најгора погибао. Кажи му, илостиви господару, нека се у железно окива, а не да носи свилу; кажи му да, од зоре до мрака, слуша звеку мачева, а не женске песме; кажи му, нека се учи крвавој борби, нека челичи десницу и дух, да може савладати, што смо ми савладали.

Кад то Напивон говораше, стари Локтек подиже главу, па опет гледаше на наоблачени запад, уздишући дубоко и тешко. Тишина за-влада у мрачној изби, сведеној и простој, у ко-јој не беше ништа више, осим војничке постеље, покривене медвеђом кожом, осим дрвених клупа и дрвена стола, осим мачева, штитова и војничке опреме.

— Друга времена иду — рече за час краљ одлучно, као да му је у том тренутку неки глас дошануо речи. — Друга времена иду... не онака, кака смо преживели... Ја расејане де-лове хтедох железом да спојим у целину, крва-вљах руке и често се морадох понизити. И ето на крају видим опет силесију непријатељских погуби; видим, да оно, што је железно спојило, железно може и да разбије... Нека Казимир по-куша друкчије... Нека један дух удохне у це-лину, да живи једним животом...

— Слаб ће то бити дух... кржљав, женски, — прекине неуверени Прибислав.

Локтек подиже руке у вис.

— Бог ће му дати моћи, ако уехте... Бог Свемогући...

А кад то говораше, исправљаше му се стае и растијаше дивно, да у мраку, с уздигнутим рукама и главом к небу, изгледаше пун величан-ства и необичне величине.

И сам Прибислав обори главу, ћутећи, као знак, да га је до дна проникла та силна вера краљевска у свемоћ божју, која уздиже слабе силе људске.

— Биле, краљу, твоје речи услишане! —

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

шашу узрујан, сагнувши се владарској руци.

Владислав загрли вернога друга.

— Казимиру — рече — не буди сувише суров, а мене не остављај! Светујмо се скупа, шта да чинимо и како да осигурамо, што смо створили. Човек самртник, не знајући будућности, страхује за дело својих руку, и живо се труди, да не пропадне. Што год после учини Казимир, можда учини боље; али пред смрт, која јемачно није далеко, треба да му дам последње опомене и да исповедим своју вољу. Хтео бих, да будеш ту онда, кад будем говорио...

Нанивон се ипак не даде поколебати у својој одлуци.

— Имам синова — рече — разуздани су... Долазе ми свакојаки гласови; време је да станем пред њих, па да их опоменем. А хтео бих и да видим, како је тамо у Великопољској...

(Наставиће се)

— Зло је — одазва се замишљени краљ; — свуд невоља и злочинства, а туђ дух пре-влађује... Иди дакле, па можда твој пример буде од успеха... А мени пошљи кога сипа... волео бих, да је уза ме.

Нанивон од Борка поклони се дубоко.

— Хвала, милостиви господару! — одговори. — Него, не знам... Старији ми, Јан, збратио се с Немцима и међу њима борави; а млађи Маћко...

— Не ће штети! — прекиде живо Владислав. — Може и то бити! Они су онде у Великопољској, краљеви за се... Али му реци, да дође. Не ће на мене зажалити.

Кад то рече, пређе краљ неколико пута по соби, све већма замишљен. Слеже најзад раменима, као да хоће да стресе бригу са себе и, отиравивши вернога слугу, прекрети се, прочита кратку молитву, па леже да отпочине.

ПОУКА

ЖЕНСКИ КАРАКТЕРИ У СТАРОЈ ВИЗАНТИЈИ

(Наставак)

Царица Ирина

Was ist so arg, das nicht, um sich genug zu thun,
Ein Weib die Stirne hat zu wagen?

Wieland

Преко два века било је протекло, од како се над Атенајидом затворио био гроб.

И опет видимо да се царски дијадимат засјао на глави Атињанци.

Ну да големе разлике међу оним некад и овим сад!

Грчка, пре још последње прибежиште погаништву, у ово се време тако савршено била похришћанила, да је важила као једна од најважнијих покрајина хришћанске цркве. Давно су већ у византијској држави ишчезли и последњи трагови, који су опомињали на времена Рима или Јеладе. Велике школе наука у Атини, на којој је негда радио и учитељевао Леонтије, нестало је по налогу цара Јустинијана I, јер су правоверни цар и његова моћна сувладарица, славна негдашња играчица Теодора, у опетанку те школе гледали даље живовање поганичких традиција. Онде, где су некад стојали поганички храмови, дизала се сад силна кубета хришћан-

ских василика. Теолошке дисертације о једноставној и двогубој природи Христовој заменише разговоре софиста, који се некад водили гласно. Што је некад вршила делфска Питија, то је сад радио хришћански епископ, који је на први дан Ускрса правоверним Атињанима навештавао срећну и благословену годину или му се са усана захорила страшна анатема на сваког, ко би се усудио противити се закључцима светих отаца.

Али у једном погледу као да је грчки народ остао веран својим старим навикама.

Поганички култ идола, којега се Грци тако дуго и тако чврсто држали, навика, у слици приказивати и поштовати божанства, прешла је била и на хришћански култ а нигде се са толико ревности и толико претеривања није служило киновима и иконама, као баш у Јелади. Атина је у том паткриљивала Рим, Антијохију, Александрију па чак и Цариград, где се најпре развио култ кинова и икона. Калуђери, који се бавили сликовним приказивањем светаца и резаријама од дрвета и виљдиша, живо су потпомагали ту навику, која се свиђала простој људи народној. Сликари и вајари, којих је тада у грчким земљама било веома много, бојали се, да

бе им занат — јер то, што су они радили, није давни већ била уметност — патити под првањим хришћанским култџм те су марљиво тесали кинове и мазали иконе. Нарочито су женске волеле да имају кинова и икона, пред којима никад нису гасиле кандила и за које су са свим исто тако жртвовале, као што су жртвовали њихови преци у поганичко време. Био је то култ, који се преко старих поганичких навика народних сам од себе увукао у хришћанску цркву а ни мало се на њ ни освртали нису црквени оци, којима су важније биле догматичке препирке.

Тек кад је побожно поштовање кинова и икона мало по мало прешло у пуну празноверицу, почели се освртати на њ. Ревновање малоазијских секата против црквене ортодоксије у првом је реду ишло против култа кинова и икона, за који су већ Монофизите и Павлицијанци изјавили да је злоупотреба, која хришћанство понижава до идолопоклоништва.*

Тада се реши цар Лав III или Исавријски, као што га обично зову, да уништи култ кинова и икона или бар да га сузбије. Подупрли су га у том епископи: Теодосије Ефески, Тома Клавдијопољски и Константин Фригијски те Лав III године 726 изда од сената санкционоваи декрет, којим се осуђује култ икона. Но да би неко време штедео осећаје верних и народ постепено навикао на своју реформу, нареди цар, да се за прво време иконе обесе вине те да се уклоне испред непосредног додира.

Ну тај декрет царскога новотара постаде сигнал борби, која, одвратна у својој врсти а кобна у својим последицама, потресе државу из основа и узбуни сав хришћански свет од јерменске висине до западних обала Италије, од северних граница државних на Дунаву до чак унутра у Африку. Црквена се ортодоксија расцепила у два велика табора, који се побише бесно и свирепо. Византија је одјекивала од страшне убојне вике иконаша и противника им. Сувише је касно увидео Лав III, како је непаметно радио, кад је неприправљено хтео да унесе ре-

* Нарочито је то била секта Павлицијанаца, што се појавила била у Сирији и Јерменској, из које се доцније у Тракији и Македонији развио Богумилizam; они су, наслањајући се на Гностичаре, истицали моралну страну хришћанства а одбаћивали су сву спољашњу црквеност, нарочито пост, калуђерство, култ икона и црквених утвари. Види о том међу осталим и моје „Studien über den Bogomilismus.“ Прилог листу „Münchener Allgem. Zeitung“ бр. 222. 1892.

форму, којој је ваљало искоренити обичај, што је у народа дубоко ухватио био корена. Догме се свакако могле декретовати и скидати, јер њих маса није разумевала, али се тек тако с неба па у ребра нису смели дирати обичаји и култи, који су народу ушли били већ у крв те му били све његово религијозно мишљење и осећање.

Лав, место да попусти, чврсто се држао онога, што је био започео. Владара тог, који је иначе био mudar државник, занела је самовоља и нека врста религијозна заноса. Од таква усева морало је бити жетве. Хришћанској је цркви ваљало опет прекинути једну од оних опаких дечјих болести, какву сваки организам у младости својој има да препати. Ма да је била заснована, да људима буде религија мира и љубави према ближњем, јавила се опет у оном одвратном лику, у којем се огледао фанатизам, удружен са интолеранцијом и свирепшћу.

Но боље да и не описујем ту борбу, која је трајала скоро читав век а пустила те се разбуктале најружније страсти човечеје.

Жени, Атињанци, снаси једног од највећих међу противницима икона, би суђено, да борбу о иконе на крвав начин заврши те да непријатељима свога царскога војна а тиме и култу икона помогне да дођу до одлучне и трајне победе.

Константин V или Копроним, како су га звали непријатељи му, умео је ретком енергијом и оданом љубављу према својим четама да утврди владу иконокласта бар за први мах.* Главна му је тежња била на крају вреднога му живота, да сину свом осигура наследство а династији исавријској набави потребну стабилност. Само је

* Константин је сазвао сабор у Цариград, који се држао 10. фебруара 754 у двору Ијеријону под председништвом самога цара, и који је укинуо култ икона. Рим, Александрија, Јерусалим и Антиохија нису били заступљени, те с тога доцније тај сабор нису сматрали као васеленски. Култ икона буде проглашен за јеретичан а осим тога буде забрањена и употреба кинова, па чак и крстова. Ни један византијски владар није после од стране црквених повесничара био неправедније оцењен, него Константин V. Па ипак је он, кад се човек не осврне на његову иконокластичку јересију, која је у осталом тада важила као наука ортодоксне цркве, био један од најславнијих византијских царева, јер је познатој му спољашњој политици потпуно одговарала унутрашња политика зашта и реда. Право дакле каже Gibbon (Geschichte des allmäligen Sinkens und endlichen Unterganges des römischen Weltreiches, IX свеска): „Похвала јеретичара мера се свагда бацити на кантар, да се одржи равнотежа према грђама правоверца“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

на тај начин мислио да ће трајно користити и ствари иконокласта.

Кад је нарастао син му, потоњи Лав IV, изабрао је за њ жену, која је изгледала да много обећаје.

Млада, лепа а даровита, као мал те не све Атињанке оних времена, васкрела је Ирина, жена Лава IV, у народа успомену на Атенајиду. Потичући, као и ова, из уважене грађанске породице у Атини, имала је, као што је с почетка изгледало, многа својства своје велике претходнице и ма да није била тако класички образована као Атенајиди, ипак је веома брижно била васпитана. У почетку је човек једва једвице могао познати у млађане, тек седамнаестгодишње Ирине ружна својства у њену карактеру, која су била скривена. Можда је телесна слабост и са овом спојена неергичност њена ипаче скроз и скроз доброг мужа била узрок те је царица још веома рано загледала у дворске и државне ствари, па је са честољубљем, што се у њој пробудило, доцније маха узело и властољубље у оној мери, у којој је њен муж бивао све слабији и попусливији. Такви случајеви нису баш ретки и ваља ми само подсетити на властољубиву Јелисавету од Шпаније из дома Фарнезе и на убаву и с почетка скромну малу принцесу од Анхалта-Церпета, од које се после уз сла-

бога јој мужа ишчаурила потоња Катарина II, па да онда у млађану лику Ирину још никако не видимо ништа необично и одвратно.

Кад је умро Лав IV* те на престо дошао малолетни Константин VI, имала је Ирина довољно прилике, да задовољи своје честољубље и да даде важности својој неуморној енергији.

Њој, Атињанци, која је одрасла у култу икона, свагда су мреки били иконокласте. Док је живео строги њен свекар, под чијом је владом поштовање икона било забрањено те изгледало као да га је и нестало, дотле је Ирина умела мајсторски да прикрије своју мржњу на иконокласте. Према свом мужу већ је мање показивала обзира. Ну кад је постала регенткиња, јавило се у ње уз честољубље још тако нешто као верски фанатизам.

С упрепашћењем су гледали иконокласте, којих је странка у војсци и међу вишим свештенством била јака и моћна, како се њихови противници, жедни освете, куне око царице. Па ипак је Ирина била исто тако разборита, као и властољубива; изгледало је, као да ће се у ње карактерна својства једно из другог систематски развити па да свсту очи стану.

* За Лавом III Исавријским, који је умро год. 741 после Христа, дошао је његов син Константин V (Копро-ним) од 741 до 775, а за овим Лав IV од 775 до 780.

(Наставиће се)

Т. С. Вилоски

УМЕТНОСТ

САВРЕМЕНА ПИТАЊА ИЗ УМЕТНОСТИ

I

У нашим листовима, како белетристичким тако исто и политичким, слабо је заступљена уметност. Наша журналистика мало се брине о уметничким радовима српских уметника, а још мање о радовима уметника у страних народа. Врло ретко ћете наћи у фелтонима наших политичких листова, да пишу о овом или оном уметнику, да приказују њихове радове, као што то раде изображенији европски народи.

А за што је код нас у томе правцу врло мало урађено?

Има више узрока а један врло важан је

узрок и то, што многи Срби, који би требали да се брину за уметност и да је потпомажу, можда не знају или не ће да знају, да је уметност од велике користи за народ.

Шта је то управо уметност?

За сада не ћу одговарати на то питање, јер би ме то далеко одвело од моје намере. То ћу оставити за други чланак, а сада ћу говорити о вредности вештине у културном погледу и гледаћу да расправим још нека друга савремена питања.

Опште је познато, да уметници у својим радовима изражавају идеје и идејале свога времена. А да ли и могу људи, који су одрасли

у народу, који имају са тим народом исте навике, исте жеље, исте идеје, исте осећаје, исте убеђења, кад су људи једне исте расе, једног истог језика, да ли и могу тада уметници једног народа тражити идејале у икојем другом народу, до ли у своме и опет за свој народ?

Погледајмо само слике славног пољског сликара Матејка. Шта нам он приповеда у тим сликама? Предмет његових слика је жалосна судба његове негда славне, сјајне и моћне домовине. Он нам верно приказује њену славу, власт и величину, њене невоље и беде, њено опадање и пропаст. Па зар је и могао тај велики син пољског народа, који неизмерно љубљаше своју несрећну домовину, и сликати друге слике?

Погледајмо радове чувеног руског сликара Верешчагина. Ни у једног светског сликара не видимо националну индивидуалност тако изражену, као код Верешчагина. У сваком свом раду он се показује прави Рус. Оно, што се у великом, горостасном руском царству мисли, осећа и потражује, то је све јасно и лепо изражено у његовим сликама. Својим радовима он доста наличи на Матејка, само је у толико разлика, што овај црта руску садашњост, а Матејка много више интересује прошлост његове домовине.

Лепоте појединих уметничких радова могу се узети за стваралачка дела појединих генија, али цео народ ради при стварању самог дела заједно са уметником. Сликара или вајара се сматра само за даровита уметника-генија, који ону скривену лепоту у народну душу из мрамора ослобађа или је ставља на платно дивним бојама. Без искреног и срдечног учествовања савременика при стварању, компоновању дела не може се замислити ни један чувен песник, музичар, сликар или вајар. Савременици Калдерона, Шекспира, Фидије, Микеланџела, Рафајила, Хајдна, Моцарта, Бетовна, захтевали су те људе. Оно народно учешће при стварању дела испрва се показује у прихваћању самих дела, после обично долази похвала тих дела, народ нема довољно речи, којим ће лепоту тих дела изразити — те долази одушевљење. Оном топлином, којом народ прима дела својих уметника, она радост, оно одушевљење, то све силно делује на уметника и он се тада сам одушевљава за још боља дела. Тако сам народ и нехотице силно упливине на продуктивност уметникову.

Па кад се народ тако силно радује и цени радове својих уметника, то онда ти радови морају јако утецати на сам народ. Уметност може ублажити навике, она растала, уништава осорност, суровост и несклад у човечанства, које је већ јако огрезло у себичности, она у души човечјој доводи у склад очуљност са наравственошћу, јер чулно лепо у вештини јесте символ душевно племенита.

Можемо ићи још и даље. Уметност можемо сматрати као средство да се образује омладина и да се васпита народ. Та и шта се у опште постизава образованшћу? Шта се може и мора изискивати од образованости? На то ћу одговорити речима немачког знаменитог писца: „Wirken auf den Willen, auf die echte, hohe Menschengesinnung“. У томе погледу служе нам Грци као најбољи и најјаснији пример. Да ли бисмо знали данас за Термониле и Маратон, за Саламину и Платеје. Та имена и имена оних бесамртних јунака данас не би била ни од какве вредности за нас, да нам ти исти Грци не оставише и душевних радова, да нам не показаше бесамртне песнике, најславније говорнике, ненадмашне вајаре и друге уметнике. Они су могли бити још храбрији, могли су још веће жртве приносити за своју домовину, а при том да су остали скитнички народ без икакве културе, за њих би се већ одавна било заборавило. Светска историја спомињала би само и њихова имена, као и имена других скитничких народа и ништа више.

Права уметност је излив слободна и племенита народног живота. Прошла су одавна времена, кад је уметност била само играчка богатшке ђуди. Она није више раскош богатша. Данас је уметност свеопште добро. Али код нас још једнако фали потпуно разумевање и право схваћање саме уметности. Код нас њу сматрају као просјакињу, која проси милостињу. А то она није. Она је богиња, која оберучке само онде дарује срећу, где су јој врата широм отворена и где јој је опредељено достојно место за њен боравак.

Она уздиже вредност живота, она спрема народ бољим навикама, чистијим осећајима, пред којима ишчежава и потамбује све што је ниско, просто и неваљало; она даје појединим народима победничку снагу и моћ; она нас упућује, да овај живот идејалније схваћамо; она скреће наше погледе на оно, што

www је добро, племенито, истинито и лепо. Што се народ мање одушевљава уметношћу, то је знак, да тај народ није умно далеко напредовао, његово изображење стоји још на ниском ступњу, његово срце и ум још нису оплемењени, тај народ још је неотесан. Воља за уметношћу и разумевање уметничких дела најбоље је мерило, које нам казује, до кога је ступња образованости дошао који народ.

Али не само то, уметност је уједно један од најјачих и најбољих покретача народног благостања. Јер ако је знање моћ, то је онда уметност благостање. Колико колосалан утецај има данас уметност на индустрију? Не постоји готово ни један занат, који се не би могао усавршити помоћу уметности. А за што је француска индустрија данас на гласу? Само за то, што Французи своју индустрију базирају на уметности.

Српском народу, који има толико дара за уметност, до данас је дато врло мало прилике, да се тим лепим добром упозна. Да сам народ има заиста велика дара за уметност, за то нам даје најбољи доказ наше народно песništво. Песništво стоји по своме садржају неизмерно високо над другим вештинама, јер све остале вештине: архитектура, сликарство, вајарство и музика, нису кадре казати нам оно, што нам каже песništво. Па онај народ, који има дара за ту највишу и најпотпунију уметност међу свима вештинама, заиста има дара и за остале вештине. Само треба отворити вољу, треба га упознати са осталим вештинама. И то би се бар донекле лако могло постићи. Ту је школа. Она је позвана на првоме месту да буди у омладини вољу за вештинама. Уз њу ваља да ради журналистика. Сви српски листови позвани су, да учврсте уметност у српском народу у народном духу. И тада ће радост а и воља за лепим и за уметношћу као силна, плаховита река излити се у душу и срца српског народа, и свугде, камо допре, распростираће богатство и образовање.

* * *

Свака се уметност мора увек придружити тежњама, настојавањима, борбама и идејалима свога времена. Као што свако доба има свој сопствени државни устав и веру, који тачно одговарају осећајима и потребама тога доба, који одговарају културном стању народном за

то време, тако исто и свако доба има и своју уметност. Погледајмо само летимично појезију за време старог, средњег и данашњег века, па шта видимо? Кроз појезију старог доба провлачи се једна главна мисао: узалудна титанска борба човечанства са небом, његова судбина, његово упропашћивање и уништење. За време средњег века владао је пројско-романтично-хришћански правац у појезији. А какав и који је карактеристичан знак појезије наших дана? Општа жеља за знанственим познавањем закона природних и животних закона за људско и друштвено развијање и практичним потребама.

Како је било у сликарству за та три века?

Како у старом, тако у средњем, па и новом веку имала је религија највећи утецај на сликарство и на вајарство. Зар нису стари Грци у својим вајарским радовима приказивали своје богове: Зевса, Иру, Аполона, Ареса и све остале, у човечјем облику? Зар нису још први хришћани у својим катакомбама урезивали догађаје из јеванђеља? Зар нису највећи сликари свију векова: Микеланџело, Рафајило, Павле Вероњанин, Леонардо да Винчи, Коређо, Тицијан, Дирер и Холбајн, Рубенс и Рембрант, Мурило и Веласкез, за своја бесамртна дела узимали градиво из светог писма?

И ако су у религији тражили уметници мотиве за своја дела, за то опет видимо доста велику разлику међу уметничким радовима у уметника једне исте вере. Да споменем само славног немачког сликара Дирера. Тај уметник је у својим радовима остао увек прави Немац. Ни један од његових савременика није био кадар у својим радовима тако вешто, живо и верно приказати особеност немачког духа, немачке осећаје, немачку озбиљност, немачку срдачност, искреност и разборитост. Он се бавио од 1505 до 1506 године у Италији, изучавао је слике талијанских уметника, па за то се опет у његовим сликама не опажа ни најмање утецаја талијанске школе. За њега је био то стран говор, који он није могао разумети.

Тако исто је и са најславнијим шпанолским сликарем Муриљом, који је врло добро познавао Микеланџела, Рафајила, Рубенса и Рембранта. Његови радови нису ни најмање слични, ни по композицији ни по колориту, радовима тих уметника. У његовим сликама је са свим верно приказан шпанолски национални карактер. Он се само у својој домовини добро

осећао, радио је само за свој народ и у своме је народу тражио идејале.

Ту другу разлику, како у мотивима, тако исто и у бојама ствара прво: природа у околици уметниковој. Онај крај, који је богатији плавим рекама, бистрим потоцима, мирним језерима, високим горама и дубоким понорима, такав крај чини већи утисак на уметника, него ли предео на највишем северу или жарки предео пустиње Сахаре. Други је утецај државни устав, обичаји, начин живота и сама раса. Тако француски сликар Ингре, који је тако дуго у Италији провео, увек је и као уметник осећао као прави Француз. У његовим сликама ни најмање се не опажа манира талијанских уметника, него је он наставио правац својих земљака Пусина и Давида.

Религија и раса су два врло моћна фактора, који су јако утецали на правац у сликарству и вајарству.

Питање је, шта ће бити онда са уметношћу, када наступи она епоха, када људи не буду више веровали у бога, него само у природу? Тада ће уметници само приказивати природу, као год што су стари грчки и хришћански уметници тражили мотиве својим делима у божанству. Оставиће се свих идејала, јер при приказивању голе природе не може их тако лако ни наћи, тежиће само да се усаврше у спољашности.

Така уметност биће бела као снег, плава као небо, зелена као ливада, валовита као вода; и при свем том не ће имати идеје, не ће имати праве милине, љупкости и пријатности. Она ће бити још увек сувише крута, дрвенаста. У појзи не ће бити правих покрета. Религиозни материјализам увући ће у уметност натурализам са његовим колористичним манирима. Данас је тај натурализам ухватио дубока корена не само у сликарству и вајарству, него и у појезији.

До сада је свака права вештина имала своју рејалну и своју идејалну страну. Управо нити је постојао нити је могао постојати чист рејализам или чист идејализам, јер не постоји никакво објективно схваћање природе, нити се може идеја приказати без обзира на природу. Тако кад би се споменуло, да у којој вештини влада рејалан правац, то би се онда имало разумети, да у тој вештини превлађује рејализам, али су

за то опет заступљена оба правца: и идејализам и рејализам.

Вештина у XV веку имала је рејалан правац, у XVI веку је превлађивао идејалан правац, у XVII веку учвршћују се у уметности два нова правца. Ти нови правци зову се еклектизам и натурализам.

Еклектичари су били они уметници, који се држали донекле становишта својих великих претходника, попримали њихова најбоља својства и гледали да та својства доведу у склад са природном студијом.

Натуралисте нису ни најмање обрађали пајбу на правац својих претходника, него су ишли за природом и за својим генијем.

Па да ли те натуралисте теже за природном истином? Натурализам је само пожуда за обичном природношћу (*Natürlichkeit*), или шта више за природним противностима.

Добро ваља разликовати натуралисте, који се први пут појавише у сликарству и то у XVII веку, од ових данашњих натуралиста. Вођа оних првих натуралиста био је Микеланџело да Караваџо (1569—1609). И он је био врло велик геније, али се за то опет не може сравнити са великим мајсторима талијанске ренесансе: Микеланџелом, Рафајилом, Леонардом да Винчи. Све снаге његове богате природе нису стајале у хармоничној равнотежи. Он је био диваљ, страстан дух, који се ни у једном погледу није могао умерити. За то и није могао сам постићи све оне сврхе, које му лебдијаху пред очима, и то на такав начин, који би вредио за све векове. Али тај натуралиста није просто копирао природу, нити је само констатовао појаве у природи, него нам показује овај свет онако, како се огледа у његовој души. Он дарује томе свету дух од свога духа, и на тај начин подиже те земне створове у више сфере. Његова је сврха била да посматра природу својим очима и то новим очима новог времена. Али опет за то није сликао предмете онако, као што су у самој ствари, него као што их је он видео. Његово душевно око било је од тако моћна уплива на његово телесно око, да му се овај свет приказивао у некој особитој уметничкој светлости.

А како раде данашњи модерни сликари? Мотиве својим сликама траже у животу најнижег сталеза, како у вароши, тако и на селу. У тим радовима приказују нам најружније стра-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

не тог сталежа: његов јад, патњу и голотињу. Те најмодерније сликаре највише занимају мале и незнатне епизоде из свакидањег живота — она силна борба за опстанак, јер те слике потпуно одговарају укусу велике већине. Али ако је уметник прави уметник, он ће опет у својој слици бити кадар, да и ту голу истину посвети својим личним осећајима. Прави уметник мора тежити увек за тим, да све оно, што му изгледа ружно, ниско, обично и просто, заодене песничком одећом, да у ону грубу и сирову материју улије духа, да је оживотвори. Тако су радили код Француза натуралисте сликари Миље и Бретон. Они обично приказују француског сељака при тешком му послу или при веселу и забави, онако масивна и груба, али за то опет не изражавају у својим сликама сасвим тенденцијозно тежину његова живота, него до некле ублажавају, оплемењују ту истину дражима своје колористичне вештине. То су доста благе натуралисте. Они се у својим сликама још увек одликују лепотом боје и облика, они су и добри цртачи. Предмете својим сликама не траже у најнижој и најпростијој природи, него натурализам је истом онда ниско пао, кад је почео просто да копира природу.

Тако раде импресијонисте. Утемељач те најновије школе био је *Eduard Manet* (умро 1883). Та најновија мода у француском сликарству још није ишчезнула, као што обично код Француза свака мода брзо ишчезава, него је шта више ухватила врло дубока корена не само код Француза, него и код осталих светских уметника.

Manet и *Zola* су два најбоља представника импресијонизма, онај у сликарству а овај у роману и новели, јер писац „*Assomoir*“ - а и није ништа друго, него *Manet* у појезији, само што је *Zola* много даровитији, него творац импресијонизма. Један као и други најбољи су цртачи прљавштине, гада, смрада и тривијалитета.

А ко је био моћан савезник *Manet*-ов? Управо детињаста мржња на све доданашње основе и правила у вештини и она неоправдана жудња, да поруши све, што је до сада важило и сматрало се као право добро и лепо.

Назори те најновије школе ови су: Сliku не треба као до сада компонирати у атељуру, него на лицу места, где је предмет. Треба све конвенцијално у вештини напустити. Одати

се чистој природи и њу приказивати у потпуној на ма и у бруталној истини. Не треба се ни најмање држати оних оправданих назора старих највећих уметника. Утисак ваља са свим савесно приказати, осећај у потпуној истини показати, ма како чудноват изгледао. Присталице те најновије школе у својим сликама сликају оно што виде, и онако, како виде, са свим непоередно, добро или рђаво, без икаквих одузетака, без икаква тумачења и околишења. Ти уметници сликају систематски само оно, што је гадно и ружно, из прости опозиције према лепоте, које је њима већ додијало. Они траже и бирају само оно, што је просто и ординарно, јер мрзе оно, што је елегантно.

Ко ово ушчита а још случајно није видео ни једне слике тог импресијонистичког правца, тај ће заиста помислити, да су ти уметници прави наследници *Velasquez* и *Rembrandt*, јер и ови су више пута напуштали хотимице спољашњу лепоту својих слика из прости љубави према ономе, што је пријатно и угодно. Али тим старим великанима служила је та хотимична ругоба и наказа само као посуд, у који су улевали савршену и потпуну лепоту осећаја и израза. Али код импресијониста не може бити о томе ни разговора. Лица њихових слика обично су без икаква израза, предмети на слици су тамо амо разбацани; управо од чега се прави уметник клони, то они обожавају.

Импресијонисте одбацише све традиционално у вештини. Хоће једном да посматрају природу са свим искрено, а не као до сада кроз наочаре овог или оног великана. Они одбацише све школске манире, школске рецепте, које, све скупа узето, врло много шкоде сликарском виђењу. А да ли те импресијонисте са свим добро виде и без оних наочара старих уметника? Не виде добро. На њиховим сликама наилазимо само на јаке, жестоке боје, без икакве сенке и полусенке, наилазимо на неку тврдоћу у изразу. А од куд та тврдоћа у изразу? Што не признају ону меку полусенку, која свако тело опкољава и која тада ону тврдоћу израза ублажава и даје предмету мирнији и блажи израз.

Једну заслугу импресијонизму не може одрећи ни највећи противник тога правца, а то је: што су импресијонисте на ново подстакли изучавање деловања саме светлости.

По што сам тако поштованим читаоцима, ко- | светеки уметници, прећи ћу на саму изложбу
лико ми је могуће било приказао ту најновију | слика у Бечу, у којој је доста заступљен и
сликарску школу, које се данас држе многи | правац импресиониста.

Беч

Павле Лагарић

КЊИЖЕВНОСТ

ПРИЛОГ К ИСПРАВЉАЊУ ТЕКСТА „ОСМАНА“ ГУНДУЛИЋЕВА

(Наставак)

Пјевање пето

1. На стр. 54:

Али веле хуђа је мука,
Ку виђење свеђ му дава
Од *скоренијех* сухијех рука
И од усахлијех црнијех глава,

Мјесто *скоренијех* у П. стоји *скученијех*, што је јаснија ријеч а друго сходнији епитет; јер *скучена рука суха* значи што и *згрчена суха рука*; а сасвијем је природно, да се *суха рука погрчи* или *скучи*; дочим не бих знао, што баш значи *скорен*, ако није од *коре*, што би нам представљало *руку с кором*; али по што је *суха*, нема смисла на њој *кора*.

2. На стр. 58:

У што смисли јунак тада
Запрекам се тијем промиче —

а у П. мјесто *у што*, које нема овђе смисла, стоји *уз то*, што је на своме мјесту.

3. На стр. 59:

Пријети освете, *тужбе* грди —

а у П:

Пријети освете, *тужев* грди.

Тужбе грди нема овђе смисла; дочим *тужев грди* има.

4. На стр. 63:

На стремени су обје стале
И ако не изда сила многа.

Кога? У П. каже:

И ако *из* не изда сила многа.

5. На стр. 64:

И *сретају* усред смеће
Коња и штити, сабље и мачи.

А у П.

Сретају се усред смеће
Коња и т. д.

што је правилније и јасније.

Пјевање шесто

1. Одмах четврта строфа гласи:

Прем се хтјело мртвој мени
Мјесто овако глухо и пуето,

Да ме *тмасте* здруже сјени
Ке простира дубје густо.

А у П:

Прије се хтјело мртвој мени
Мјесто овако глухо и пуето,
Да ме *тмине* друже сјени
Ке простира дубје густо.

Обје су ове варијанте нејасне, али прва свакако нејаснија од друге.

2. На стр. 71:

Чим у смећи и у плачу
Тако тузи дикла *млада*,
Глас из луга један зачу,
Гди се уз горске дигли *склада*.

У П. мјесто *млада* стоји *блага* а мјесто *склада* стоји *слага*, коју варијанту бих претпоставио првој, јер је њенше речено: *уз дигли слагати* него ли *складати*.

3. На стр. 72:

Јак уздржи птицу веска,
Ком танахни прут се облијени,
Тако свјетлос тва небеска
Мене кроз твој поглед *лијени*.

У П. мјесто *лијени* стоји *злеши*, али не бих знао, уз коју бих варијанту пристао.

4. На стр. 76:

Пошљедња ова мисо добра
Младици се *мудрој* види,
Тим на коња скочи и обра
Да пут *миран* мирна слиди.

У П. мјесто *мудрој* стоји *мудра*, јер се односи на мисо: *види јој се мудра мисо*; а мјесто *иут миран* стоји *иут дуги*, што је такођер боље, јер ако је у њеној власти да *мирна* путује, није јој у власти, да *иут миран буде*.

5. На истој страни:

Тере тако приобучена
Из роднијех се страна дијели,
И до мало прем времена
У Цариград дође бијели.

Ова пета строфа долази и у П.; али прије ове строфе долази ова:

Тер убрзо кроз разлика

Мјеста и стране мипу млада
И улезе у велика
Врата од славна Цариграда.

Истина је, садржај обје ове строфе истовјетан је, и за то ваља једну или другу изабрати; али би требало свакако ону, што се изостави, под звијездицом донијети.

6. На истој страни:

С многом *мислим* цијећа тога,
Што је плахост сва залиха,
Цијени и суди, да је од свога
Поклисара лијенос тиха.

У П. прије свега мјесто *мислим*, што нема смисла, стоји *мисли*, како треба; друго: мјесто *цијени и суди* стоји *чиме цијени*, што ми се боље свиђа.

7. Одмах слиједи:

Ваздаи, *иаче још иокоје*
Себи и друзијем *поћне* смета.

А у П.:

Ваздаи *у све неокоје*
Себи и друзијем *поћи* смета.

Ја бих и ову варијанту првој претпоставио.

8. На стр. 77:

Диље од вијека часе зове,
Справе од пута свећ *иотежи*,
И у памети мисли нове
Свећ од већијех жеља *еријежи*.

У П. мјесто оно *иотежи* стоји *иотеже*, а мјесто *еријежи* стоји *утеже*, што ми се такођер више допада.

9. Мало ниже:

И краљевства сва *остала*;

а у П. мјесто *остала* стоји *најдаља*, што је значајније и још одговара рими *крала*.

10. На стр. 79:

Ки од полудна и *од источи*
Јур будући прошо краје
Кунећ лијенос *од свијех очи* —

а у П.:

Ки од полудна *у итости*
Јур будући прошо краје
Кунећ лијенос *и свјетлости*.

Ова је варијанта много боља, јер Кизлар ага није тражио ђевојчице само по љепоти него и по свјетлости рода; а друго *лијенос од свијех очи* није лијено речено.

11. Последња строфа гласи:

Тер с млађахнијем њима доје
На крај мора најнослије,
Гди би његда град од Троје:
Би, зашто га сада није —

а у П.:

С дјевојчицам свијетлим доје,
Уцвиљене ке га слиде,
Гди од старога града Троје
Обилежја још се виде.

Овђе не може бити ни срањивања између ове двије варијанте: куд и камо је ова боља од прве!

(Наставиће се)

Л. Томановић

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

△ Како „Гласник за забаву и науку“ јавља, Драгутин Ј. Илић пише нову драму под натписом „Ђорђе Кратовац“.

— Књижара Владимира Радовића у Мостару наумила је да изда Нушићеве „Приповетке једнога каплара“ у другом попуњену издању.

× У последњој свесци „Наставника“ за прошлу годину приказао је Милив. Смић чланак F. Schrötera „Pilze Serbiens“ (I), који је изишао 1890. године у II свесци „Hedwigia“, часописа за науку о криптогамама. Шретер је у томе свом чланку проучио један део гљива, које живе у Србији, међу којима је описао и три са свим нове специје.

× Читамо, да је Гига Гершић држао своје приступно предавање у краљевској српској академији наука. Говорио је о државноправном положају Босне, Херцеговине и острва Кипра.

× У 454 броју Бечкога војног листа „Die Reichswehr“ написао је Н. А. из Цариграда поднапоук о пок. Ђенералу и намеснику Кости С. Протићу. Писац прво објективно и зналачки говори о српској и бугарској војсци, за тим о

животу Протића и на послетку о његову раду као војника и књижевника.

— Скоро ће, као што кажу, почети изазити америчке трговачке новине на руском језику, које ће доприносити, да се унапреде руско-амерички трговачки одношаји. Утемељилац тога подухвота јесте неки О. В. Мадаус, родом из Риге, од год. 1873 натурализован Американин.

— Најновије нешто на новинарском пољу јесу телефонске новине. Изумела их је управа локалног телефона у Будимпешти. Уредништво је са 230 претплатника првиог месеца започело свој посао. Претплатници плаћају једну форинту и педесет новчића на месец па добију особен спроводник у свој стан а тај спроводник има само две мале слушне шкољке. Кад се из уредништва даде знак, метну претплатници те шкољке на уво па онда чују гласове, што су стагли у уредништво телефонских новина. Свега будимпештанских телефонских новина у исто време са Бечом Златним Прагом, Брином, Грацом и Трстом на немачком, мађарском и талијанском језику красно је пошла за руком.

— „Vienac“ док ћути ћути, али кад једаред он проговори, онда коме већма јаво већ уреднику „Стражилово“. Дуго се веселим са осталим „ozbiljnim ljudima“, дакле и са овдашњим ревим апостолом и проповедником слоге међу Србима и Хрватима, госп. Храниловићем „tek sažalno“ смејао „igri sa frazama, vadjenim iz peznanja i neprosvietljenog šovinizma“ па им већ додијало те се г. Храниловић дигао да, у смислу зимунше претње своје у приватну писму уреднику овога листа, збрише са лица земље „Стражилово“, „taj svakako u svakom pogledu najslabiji beletristički list od svih časopisa, što na slavenskom jugu izlaze“. Не може никако да прегори, што му онај мучки атентат на „Стражилово“ у другом божићном додатку уз „Браник“ (бр. 151) прошле године остаде јалов, па пустио човек срцу на вољу те широм дао одуки праведну свом гневу на уредника овога листа, грдећи га, не баш онако, како би свештеном лицу приличио, изврћући факта па — није шала! — чак и судом претећи а „mudro preko jezgre stvari, o kojoj se radi, prelazeći, jer najposlije grediti je najlakše“. На заповестања госп. Храниловића немамо шта да одговоримо. Да нам је Бог дао његову смерност, можда бисмо умели и одбранити част „Стражилово“, али шта ћемо, кад не умемо као г. Храниловић хвалити се, како је рубрика Књижевност у „Јавору“ онда, кад се за њу скоро искључиво г. Храниловић бринуо, „тако била одлично заступљена, као малоне никад у ниједном нашем досадањем листу“ и како је „Јавор“ онда, кад је на њему највише радио г. Храниловић, „на ново процвао и дигао се на висину белетристичког листа, који одговара свим захтевима модерног напретка“. Нема сумње, сушта смерност и књижевничка солидност! Још само нешто, не „Vienac“, него г. Храниловићу. С њиме ми имамо посла, јер је он писао и оно зимус у „Бранику“ и сад ово у „Vienac“ а и приватно писму уреднику овога листа. Њему дакле имамо још ово да кажемо: Нити верујемо Вашем језујтском пренемагању нити се бојимо Ваших грдња и претња. Консеквентно ћемо и даље мотрити, шта Ви и та Ваша браћа по „Vienac“ и иначе радите па чим дарнете у оно, што је сваком честитом Србину свето, ми ћемо Вас, не као Ви нас „iz milosrdja“, него онако поштено лупити по претима, да Вам одмах испадне из руку, што заgrabите из туђе куће. Ви поред тога, г. Храниловићу, слободно у српским православним листовима певајте химне Богу и пренемажите се по вољи. Ми Вам то не замеремо. Кад Вама није зазорно и несносно, бити од два лица, uns genirt es nicht.

+ На седници правничкога друштва у Бечу 24 фебруара читао је dr. Karl Ruzicka адвокат предавање своје „Uebersicht der in Kroatien und Slavonien geltenden Justizgesetzgebung“.

+ У Старицима XXVI штампана се „Grškovićev odlomak glagolskog apostola од проф. В. Јагића. Овај одломак глагољског апостола Јагић баца у крај XII или почетак XIII века. Издаском његовим шире се и границе глагољизма.

САДРЖАЈ : Песништво : Мојој малој. Тиха ноћ. Ми, песници. Највећа љубав. Мрки звук. — Поука : Женски карактери у старој Византији. — Уметност : Савремена питања из уметности. — Књижевност : Прилог к исправљању текста „Османа“ Гундулићева. — Ковчежић : Књижевне белешке. Просветни гласник.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожића у Београду.

Издаје књижара Луке Јоцића.

— *Филејс*, професор историје на свенаучишту у Варшави, написао је и обелоданио у „Славјанском Обозрењу“ чланак о Чешкој и Чесима. Реч је ту о чешком јавном животу, о Златном Прагу, о чешком народном позоришту, о дружини Чеха Ђака, и иначе о јавним приликама.

— Ово дана умро је у Паризу *Николит Тен*, поживевши шездесет и пет година. Тена славе као творца нове критичке методе. У својим књижевним историјским есејима развијао је Тен свагда исту основну мисао, која се као првен конац провлачи и кроз велико му дело о енглеској књижевности, у опште кроза сва његова дела, а то је његова утецајна теорија, за коју немачки неки критичар вели, да је Дарвинова теорија десценденције, пренесена са животињскога на душевни живот. Пети критичар вели, да Француска у Тену губи свог најоригиналнијег, најнезависнијег мислиоца, свог највећег научника, свог најсилнијег стилисту, човека, у кога су биле спојене две способности, које ретко једна крај друге раде: критички дух и уметничка творилачка снага.

— *Ј. Новоселц* у Марибору превео је на словеначки првих шест приповедака Л. К. Лазаревића и саопштава превод у Љубљанском „Словенцу“.

— Чешки песник *Јарослав Врхлицки*, коме су недавно прославили четрдесетгодишњицу превреднога му живота, биће, као што се поговара, именован за професора страних књижевности на чешком свенаучишту у Прагу. „Нас Narod“ јавља, да је аустријски министар просвете о том већ расправљао са председником чешке академије Хлавеком, који је министру дао на дар сва дела Врхлицкога.

— Пре десетак дана умро је у Прагу *Јан. М. Черни*, одличан чешки књижевник и тајник кр. чешког музеја.

+ *W. Götz* наставља у додатку минхенских „Allgemeine Zeitung“-а, бр. 55 своје црте из Босне, а под натписом „In den Sandstehaks von Türkisch-Bosnien“.

+ У деветом броју „Ausland“-а чланак је *А. Schnitter*-а из Карлсруа „Der Weinbau Serbiens“.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

У Карловцима се под заштитом Његове Светости патријарха Георгија Бранковића образовао одбор двадесетисторице, који ће се побринути, да се у прославу стогодишњице српске велике гимназије Карловачке, српске православне богословије и патријаршког благодјејанија приреди у Карловцима народна светковина и да се митрополиту (тевану Стратимировићу, Димитрију Анастасијевићу-Сабору и другим добротворима та три завода дигну споменици, ако се народ прилозима одазове. Одбор у крајну и одушевљену прогласу позива народ на прилагање а у своје ће време јавити, када ће бити светковина. Прилоге ваља слати г. Јовану Симеоновићу-Чокићу у Карловце.